

УДК 339.9.012.24

І. Т. КИЩАК, Н. О. КОРНЕВА

м. Миколаїв

dekekonom@local.mdu.edu.ua

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НИМ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті досліджено першочергові складові економічної безпеки підприємства при здійсненні ним зовнішньоекономічної діяльності. Проведено порівняльний аналіз основних напрямів діяльності ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» та визначено першочергові заходи, що спрямовуються на вдосконалення економіко-виробничої діяльності підприємства. Розвинуто думку, що за ринковими, фінансовими та технологічними складовими ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» є досить стійким у сфері його економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, продукція, ринок, зовнішньоекономічна діяльність, підприємство.

Розвиток ринкових відносин в Україні, необхідність її входження в світовий інтеграційний процес, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, надання підприємствам і організаціям, що випускають конкурентоздатну продукцію, права виходу на світовий ринок вимагають нових підходів до управління зовнішньоекономічною діяльністю. Тому різні аспекти управління зовнішньоекономічною діяльністю, особливо на рівні підприємства як основної і першочергової ланки зовнішньоекономічного процесу, обумовлюють практичну цінність і є значимими за функціональним призначенням.

Підприємства є основними структуроутворюючими елементами будь-якої економіки. Вони виконують не тільки функцію виробництва, але й формують засоби до функціонування інших виробників та несуть соціальне навантаження. Нестійкий стан комплексу підприємств являє собою загрозу як для економіки та соціальної стабільності в країні і суспільства в цілому, так і для подальшого розвитку кожного підприємства окремо.

У зв'язку із зростанням обсягів та напрямів здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами України актуалізується питання їх економічної безпеки в цих умовах. Це обумовлено тим, що економічна безпека підприємств є складовою системи національної безпеки, і її забезпечення є одним із першочергових національних пріоритетів та гарантією не-

залежності держави на що звертають увагу значна кількість вітчизняних та закордонних вчених [1, 8–12; 3, 39–44; 8, 92–99; 9]. Ними стверджується, що в цілому економічна безпека як категорія характеризується складністю, багатокomпонентністю і взаємозумовленістю її складових. Відповідно до зазначеного В. І. Криленко систематизовано 34 визначення поняття «економічної безпеки» та виокремлено найбільш значущі підходи до розкриття сутності економічної безпеки на рівні держави [4]. В свою чергу інтерпретація наявних підходів визначення економічної безпеки держави дозволяє сфокусувати їх на конкретні підприємства.

Метою роботи є дослідження першочергових складових економічної безпеки підприємства при здійсненні ним зовнішньоекономічної діяльності.

На рівні суб'єкта господарювання економічна безпека держави порівнюється з стійкістю підприємства і передбачає існування таких економічних і виробничих, а також технологічних рішень, при яких можливо на законних підставах реалізовувати власні економічні інтереси, не вступаючи в протиріччя з іншими суб'єктами господарювання, а також стійко розвиватися в сучасний період. В ринкових умовах в сучасній і в найближчій перспективі завданням підприємства є визначення конкретних короткострокових орієнтирів, досягнення яких надає йому можливість утримувати стійку позицію на ринку.

Відповідно до значущих підходів розкриття сутності «економічна безпека» в ресурсно-функціональному підході визначення економічної безпеки підприємства виділяють основні напрями: інтелектуально-кадровий, фінансовий, техніко-технологічний, політико-правовий, екологічний, інформаційний та силовий [8, 92–99]. Л. Г. Мельник та О. І. Карінцева розглядають економічну безпеку підприємства з точки зору ефективного використання його ресурсів та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити внутрішні і зовнішні загрози та забезпечити його тривале функціонування і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії. Вчені визначають складові економічної безпеки підприємства: фінансова, ринкова, інтерфейсна, інтелектуальна, кадрова, технологічна, екологічна, інформаційна, правова, силова [6].

В рамках зазначеного відповідно до доступної інформації про діяльність підприємства розглядається ринкова, фінансова та технологічна складові економічної безпеки ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект».

Основними напрямками діяльності державного підприємства «Науково-виробничий комплекс газотурбобудування» (ДП НВКГ) «Зоря»-«Машпроект» є розробка на основі науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт високоефективної газотурбінної техніки, виготовлення і постачання головних і серійних виробів газотурбінного устаткування загального і спеціального призначення для суднобудування, газової промисловості та енергетики. Напрямами спеціалізації підприємства є морські газотурбінні установки, газотурбінні двигуни для потреб енергетики, газотурбінні установки для магістральних газопроводів.

До складу продукції комплексу входять промислова і науково-технічна продукція, а основними видами економічної діяльності підприємства є: виробництво двигунів і турбін (крім авіаційних, автотранспортних і мотоциклетних двигунів); ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення; дослідження й експериментальні розробки у сфері інших природничих і технічних наук; діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг

технічного консультування в даних сферах.

До структури підприємства входять центр науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (ЦНДДКР) та серійне виробництво. ЦНДДКР розробляє проекти газотурбінної техніки, проводить механічні, теплофізичні, віброакустичні, екологічні та інші випробування функціональних елементів нової техніки, виготовляє дослідні і готові зразки виробів, відпрацьовує технології серійного виробництва. Серійне виробництво забезпечує виготовлення, реалізацію, супроводження в гарантійний період та ремонт серійних газотурбінних двигунів, редукторів, газотурбінних установок, турбогенераторів.

На світовому ринку продукції такого призначення та асортименту ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» займає одне із провідних місць, оскільки його продукція є конкурентоспроможною і користується попитом в широкого кола споживачів. Основними замовниками та конкурентами підприємства у різних сферах є:

На ринку продукції для газоперекачувальних станцій:

- Замовники – ВАТ РАО «Газпром» (Росія, тут і на далі за даними до 2014 року), компанія «МАПНА» (Іран). Конкуренти – «Siemens» (Німеччина), «Rolls-Royce» (Великобританія), «General Electric» (США), авіаремонтні підприємства Російської Федерації.

На ринку морської продукції:

- Замовники – ВАТ «Середньоневський суднобудівний завод» (Росія), ВАТ «Вимпел» (Росія), ВАТ «ПСЗ Янтар» (Росія), Міністерство оборони Індії. Конкуренти – «Siemens» (Німеччина), «Rolls-Royce» (Великобританія), «General Electric» (США).

На ринку продукції для енергетики:

- Замовники – компанія «МАПНА» (Іран), компанія «Doosan» (Корея), компанія «Orenda Aerospace» (Канада). – Конкуренти – «General Electric» (США), «Solar» (США), «Alstom» (Франція), «Siemens» (Німеччина) [2, 42–44; 3, 39–44; 7].

В загальному розумінні економічна безпека – це умови, що створює держава, гарантуючи недопущення нанесення господарському комплексу країни непоправної шкоди від внутрішніх і зовнішніх економічних загроз.

Економічна безпека для підприємства – це недопущення витоку конфіденційної економічної інформації з підприємства, порушення його комерційної таємниці, здійснення економічних диверсій проти нього [5]. Відповідно до цього економічна безпека підприємства має свою зону безпеки. Зона безпеки підприємства – це інтервал обсягів, у межах якого забезпечується рентабельність його роботи (зона фінансової стійкості). Зона безпеки (зона фінансової стійкості, запас міцності) визначає можливі границі маневру підприємства як у ціновій політиці, так і зниженні натурального обсягу виробництва і реалізації продукції в процесі здійснення операційної діяльності при несприятливих ринкових умовах (зниження попиту, посилення конкуренції і т. д.) [1, 8–12; 6].

ДП НВКГ «Зоря»-Машпроект» за функціональним призначенням у 2014 році вироблено 69 газотурбінних двигунів (у тому числі для потреб суднобудування – 16 од., газової промисловості – 38 од., енергетики – 15 од.); відремонтовано 14 двигунів (у тому числі для газової промисловості – 13 од., для енергетики – 1 од.) та виготовлено матеріальної частини до двигунів на суму 547,0 млн грн.

Загальний обсяг виробленої продукції комплексу за 2014 рік (в діючих цінах без ПДВ) склав 3,3 млрд грн, в тому числі обсяг виробленої промислової продукції – 3,1 млрд грн, обсяг науково-технічної продукції – 191,1 млн грн (табл. 1). Обсяг виробленої продукції за аналізований період зріс на 0,2%, питома вага виробленої промислової продукції складає 94,2%, науково-технічної продукції – 5,8%. Звертає на себе увагу те, що обсяги нау-

ково-технічної продукції в 2014 році склали лише 5,8% при 19,6% у 2013 році.

Погоджуємося з твердженням В. І. Кащеєва відносно того, що економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноваріаційні загрози або пристосовуватись до наявних умов, які не впливають негативно на його діяльність [1, 8–12]. Тобто для усунення непередбачуваних загроз підприємство мало винайти нові напрями діяльності або пристосуватись до наявних умов.

Обсяги чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (робіт, послуг) без ПДВ у 2014 році склали 2,8 млрд грн, що на 409,3 млн грн (на 12,7%) менше за фактичні обсяги доходу від реалізації продукції у 2013 році. У 2014 році темпи росту обсягів доходу (виручки) від попереднього року становили 87,3%. Сума надходжень виручки від реалізації основної продукції зменшилась через припинення поставок до Російської Федерації. Структура доходів підприємства за 2013–2014 роки наведена в таблиці 2.

Інші операційні доходи за 2014 рік склали 1,95 млрд грн, що у 8 раз більше рівня 2013 року. Фактором впливу за різке зростання інших операційних доходів є збільшення доходу від операційних курсових різниць більш ніж в 9 разів. Тут реалізувалась здатність підприємства оперативного реагування та пристосування до чинного середовища, яке визначає умови функціонування. Підприємство протягом багатьох років має та утримує широкий спектр експортних ринків збуту. Показники експорту продукції (робіт, послуг)

Таблиця 1

Обсяги виробленої продукції підприємством за 2013–2014 рр.

Показники	2013 р.		2014 р.		Темп росту 2014 р. до 2013 р., %
	Вартість, млн грн	Питома вага, %	Вартість, млн грн	Питома вага, %	
Обсяг виробленої продукції (робіт, послуг), всього	3314,6	100	3322,3	100	100,2
в тому числі:					
обсяг виробленої промислової продукції	2665,0	80,4	3131,2	94,2	117,5
обсяг науково-технічної продукції	649,6	19,6	191,1	5,8	29,4 в. п.

Таблиця 2

Структура доходів підприємства

Показники	Обсяг, млн грн		Відхилення до попереднього року	
	2013 р.	2014 р.	млн грн.	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3228,2	2818,9	-409,3	-12,7
Інші операційні доходи, в тому числі:	215,5	195,3	1737,6	у 8 р. б.
дохід від операційних курсових різниць	176,5	1923,3	1746,8	у 9 р. б.
дохід від діяльності об'єктів соціальної інфраструктури	16,5	15,4	-1,1	-6,8
інші доходи	22,3	14,3	-8,0	-36,1
Інші фінансові доходи	4,4	1,7	-2,7	-62,1
Всього	3448,1	4773,7	1325,5	38,4

підприємства за ринками збуту в 2013–2014 роках наведені в таблиці 3.

Обсяги чистого доходу (виручки) від реалізації продукції на експорт за 2014 рік склали 2819,0 млн грн, що становить 93,7%. За 2014 рік на експорт поставлено продукції на суму 402,8 млн грн, що на 13,2% менше ніж за 2013 рік у зв'язку з припиненням відвантаження продукції до Російської Федерації. Показники експорту розподіляються наступним чином: промислова продукція – 2247,3 млн. грн (85,1%), науково-технічна продукція –

312,4 млн грн (11,8%), послуги – 82,6 млн грн (3,1%). У складі загального експорту продукція для газової промисловості складає 1415,5 млн грн (50,2%), суднобудування – 603,9 млн грн (21,42%), енергетики – 629,9 млн грн (22,3%), інша продукція – 169,7 млн грн (6,0%).

В структурі експорту найбільша частка за 2014 рік припадає, %: на Росію – 22,7; Китай – 22,0; Іран – 21,0; Індію – 18,7; Білорусь – 8,2; Казахстан – 4,0; Об'єднані Арабські Емірати – 1,1% [7].

Таблиця 3

Обсяги експорту продукції за ринками збуту

Ринки збуту продукції	Обсяги реалізації продукції, млн грн.		Темпи зростання, %	Питома вага, %		
	2013 р.	2014 р.		в обсязі чистого доходу від реалізації		в обсязі експорту
				2013 р.	2014 р.	2014 р.
Китай	260,6	586,8	225,2	8,1	20,8	22,2
Індія	288,9	493,7	170,9	8,9	17,5	18,7
Іран	748,8	573,5	76,6	23,2	20,4	21,7
Росія	1230,3	601,0	48,9	38,1	21,3	22,7
Білорусь	-	217,0	-	-	7,7	8,2
Казахстан	-	105,4	-	-	3,7	4,0
ОАЕ	445,0	29,2	6,6	13,8	1,0	1,1
Інші	71,5	35,7	49,9	2,2	1,3	1,4
Експорт (разом)	3045,1	2642,3	86,8	94,3	93,7	100,0
Всього обсяг чистого доходу	3228,3	2819,0	87,3	100,0	100,0	x

Для реалізації стратегічної цілі на розширення та диверсифікацію ринків збуту і збільшення обсягів продукції підприємством в 2014 році здійснювалася діяльність за наявними контрактами, а також укладені нові контракти та договори на загальну суму 724,4 млн грн у тому числі: з Індією – на поставку чотирьох газотурбінних двигунів, з Китаєм – на поставку трьох газотурбінних енергетичних установок та матеріальних частин до них, з ОАЕ – на поставку комплектів запасних частин до двигунів, з Іраном – на поставку комплектів робочих лопаток турбіни та комплекту форсунок, з Болгарією та Росією – на аварійно-відновлювальний ремонт двох газотурбінних двигунів та поставку комплектів запасів.

Здійснення зовнішньоекономічної діяльності ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» за 2013–2014 роки демонструє достатньо динамічний розвиток та має певні перспективи, а своєчасне реагування на глобалізаційні виклики, щодо конкурентоспроможності продукції як нормативного так і організаційного характеру, дають можливість здійснювати економіко-виробничу діяльність на внутрішньому та зовнішньому ринках та формувати плани розвитку на довгострокову перспективу. Відповідно до завдання підприємства його фінансовим планом на 2015 рік визначено обсяги реалізації основної продукції на суму 3943,0 млн грн за напрямками діяльності: газотранспортна продукція – 45,0%; морська – 36,5; продукція для енергетики – 16,0% та науково-технічна – 2,5%. Основними замовниками продукції виступають: Індія – 39,0%; Близький Схід – 21,5; Російська Федерація – 17,5; В'єтнам – 6,0; Україна – 5,0 та інші країни – 11,0% [8].

Серед першочергових заходів, що спрямовуються на вдосконалення економіко-виробничої діяльності підприємства і його розвитку на державному рівні є надання пріоритетності укладання контрактів НАК «Нафтогаз» Україна на придбання газотурбінної техніки у вітчизняних виробників: ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ВАТ «Мотор Січ», ПАТ «Сумське НВО ім. Фрунзе», ВАТ «Турбоатом». Зазначене ґрунтується на наступних позиціях: а) нарощування потужностей вітчизняних товаро-

виробників складної техніки; б) можливості надання їм фінансової підтримки шляхом державних замовлень; в) налагодженні співпраці підприємств у виготовленні як окремих вузлів, так і по комплектуванню складної газотурбінної продукції.

За техніко-технологічними параметрами перспективного розвитку підприємства є реалізація складових:

- сертифікація продукції підприємства відповідно до Директив ЄС та технічних регламентів митного союзу;
- освоєння виробництва, створення та проведення випробувань нових модифікацій газотурбінних двигунів різної потужності для енергетичної сфери;
- підвищення надійності та ресурсу серійних виробів (та виробів, що знаходяться на стадії дослідно-промислової експлуатації);
- виключення з виробництва нестабільних та енергоємних технологічних процесів;
- придбання і впровадження нового обладнання з метою освоєння нових технологічних процесів, створення і випуску нових видів продукції та модернізації діючого обладнання;
- придбання і впровадження спеціальних програмних засобів та систем опрацювання інформації для розвитку інформаційних технологій спрямованих на зниження термінів проектування і технологічної підготовки виробництва (впровадження технологій 3Д-проектування, створення електронного макету виробу та заміни натурних випробувань числовим моделюванням); впровадження в промислову експлуатацію модуля «Електронний тендерний майданчик».

Вищерозглянуте дозволяє сформулювати наступні висновки.

1. ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» відповідно до функціонального призначення є одним з основних постачальників газотурбінних двигунів для газотранспортної системи України і здатне забезпечити модернізацію газотурбінної системи України. На міжнародному рівні продукція підприємства стабільно користується попитом, оскільки є конкурентоспроможною як за технічними характеристиками, так і по надійності та ефективності.

В цілому техніко-технологічна політика підприємства спрямована на реалізацію

двоєдиної глобальної цілі: по-перше знизити ризики та забезпечити стійкість на ринку складної техніки, по-друге – підвищити ефективність діяльності підприємства та досягти стабільних фінансово результативних показників.

2. Економічна безпека для підприємства реалізується через такий стан захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз та дестабілізуючих факторів при якому забезпечується стійка реалізація основних його економічних інтересів і мети.

3. За ринковими, фінансовими та технологічними складовими ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» на протязі 2013–2014 років є досить стійким у сфері його економічної безпеки, оскільки на міжнародному ринку утримує досягнуті позиції та здатне в технологічній та фінансовій сферах реалізувати власні економічні інтереси відповідно до місії підприємства. Поряд з цим перспективи розвитку підприємства потребують подальших досліджень інших складових, що формують його економічну безпеку.

Список використаних джерел

1. Кашеев В. И. Обеспечение информационной безопасности коммерческого объекта / В. И. Кашеев // Система безопасности. — 1995. — № 5. — С. 8—12.

I. KISCHAK, N. KORNEVA

Mykolaiv

ECONOMIC SECURITY IN THE FACTORY OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

In the article the priority components of economic security in carrying out foreign economic activity. A comparative analysis of the main activities of the GP Research and Production Complex «Zorya»-«Mashproekt» and identified priority measures directed at improving the economic and production activity. Developed the view that market, financial and technological components of the GP Research and Production Complex «Zorya»-«Mashproekt» is sufficiently stable in the field of economic security.

Key words: economic security, products, market, foreign economic activity, factory.

И. Т. КИЩАК, Н. О. КОРНЕВА

г. Николаев

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ИМ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье исследованы первоочередные составляющие экономической безопасности предприятия при осуществлении им внешнеэкономической деятельности. Проведен сравнительный анализ основных направлений деятельности ГП НПКГ «Зоря»-«Машпроект» и определены первоочередные меры, направляемых на совершенствование экономико-производственной деятельности предприятия. Развито мнение, что по рыночным, финансовыми и технологическими составляющими ГП НПКГ «Зоря»-«Машпроект» является достаточно устойчивым в сфере экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, продукция, рынок, внешнеэкономическая деятельность, предприятие.

2. Кищак І. Т. Конкурентоспроможність продукції ДП НВКГ «Зоря-Машпроект» / І. Т. Кищак, І. В. Копитіна // Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24.04.2015) «Економіка і менеджмент – 2015: Перспективи інтеграції та інноваційного розвитку». У 9 томах. — Том 5. — Дніпропетровськ: Видавець К. О. Біла, 2015. — С. 42—44.
3. Кищак І. Т. Організаційно-технологічні засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності ДП НВКГ «Зоря-Машпроект» / І. Т. Кищак, Р. С. Зубков // Збірник наукових праць Миклаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського «Економічні науки». — Вип. 1. — 2013. — С. 39—44.
4. Криленко В. І. Економічна безпека аграрного комплексу: проблеми регулювання та забезпечення: монографія / В. І. Криленко. — Миколаїв : Видавець В. П. Шамрай, 2014. — 468 с.
5. Мельник Л. Г. Экономика и информация: экономика информации и информация в экономике: Энциклопедический словарь / Л. Г. Мельник. - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. — 384 с.
6. Мельник Л. Г. Экономика предприятия: Навч. видання / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева. — Суми : Університетська книга, 2004. — 412 с.
7. Офіційний сайт ДП НВКГ «Зоря-Машпроект» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zorya.com.ua>.
8. Самаль С. А. Устойчивое развитие предприятия и экономическая безопасность государства / С. А. Самаль, Л. С. Самаль // Міжнар. наук. ж-л. Механізм регулювання економіки. — № 3. — Сум ДУ. — Суми, 2012. — С. 92—99.
9. Формування економічного потенціалу південного регіону України: монографія / І. Т. Кищак, В. В. Лагодієнко, С. П. Шевчук та ін. — Миколаїв : Ліон, 2014. — 336 с.

Стаття надійшла до редколегії 08.10.15